

De experimentele NHG-opleiding tot huisarts-supervisor, 1991-1993

In H&W 1993 nr. 8 (juli) wordt omschreven wat de betekenis kan zijn van supervisie voor huisartsen. Deze supervisie wordt gegeven door zowel huisartsen als gedragswetenschappers. De huisartsen die supervisie geven, hebben daarvoor een opleiding gevolgd aan het huisartseninstituut van de Vrije Universiteit van Amsterdam of van de Universiteit van Nijmegen. De gedragswetenschappers die supervisie geven, hebben veelal een supervisorenopleiding gevolgd aan de Hogeschool en hebben meestal ervaring met het begeleiden van huisartsen(-in-opleiding).

Beide disciplines kenmerken zich door specifieke sterke en zwakke kanten in het geven van supervisie aan huisartsen. Bij gedragswetenschappers kan het problemen geven als ze te weinig op de hoogte zijn van de inhoud van het beroep van huisarts en de mogelijke consequenties daarvan voor de persoon die dit beroep uitoefent. De moeilijkheid bij huisartsen is eerder het op een juiste manier hanteren van de methode. Het grote voordeel van huisartsen is, dat ze het beroep van binnenuit kennen, waardoor werkelijk begrip wordt bevorderd en voor supervisanten de drempel vaak minder hoog wordt.

Het NHG besloot zelf een opleiding te organiseren om te stimuleren dat er voldoende huisarts-supervisoren, verspreid over het land, ter beschikking komen, zodat het ook voor huisartsen in de regio mogelijk wordt om supervisie van gekwalificeerde collegae te ontvangen. In deze opleiding werden de ervaringen van de opleidingen aan de VU en het NUHI benut.

In het juninummer van 1991 verscheen in H&W de advertentie waarin de opleiding werd aangekondigd. 38 belangstellende huisartsen meldden zich. Via een selectieprocedure werden uit deze 38 kandidaten 15 deelnemers voor de opleiding geselecteerd. Deze startten in januari 1991 met een experimentele cursus. De kandidaten werden vooraf geïnformeerd over het cursusprogramma en over de tijdsinvestering die deze opleiding van hen zou vragen.

De opleiding

De opleiding bestond uit 3 onderdelen:

- 1 een theoretisch deel;
- 2 een vaardigheidsdeel;
- 3 een praktijkdeel.

De delen 1 en 2 kwamen tijdens de cursussen en de jaarlijkse driedaagse training aan bod. Deel 3 vond voornamelijk plaats op de stageplaatsen bij de huisartseninstituten in den lande.

1 Het theoretisch deel

In het eerste jaar werd een theoretische basis gelegd. De onderwerpen die in dit eerste jaar aan bod zijn geweest zijn:

- theorieën over supervisie en over methodisch en procesmatig werken;
- ervaringsleren in relatie tot andere vormen van leren;
- theorieën over groepsprocessen en het begeleiden van groepen;
- elementen uit de systeem- en communicatietheorie.

In het tweede jaar kwamen onderwerpen aan bod die belangrijk zijn voor het hanteren van het supervisieproces:

- gedragsverandering en de voorwaarden daartoe;
- de functie van 'weerstand' en hoe daar mee om te gaan;
- theorie over leren, leerstijlen en ervaringsleren;
- de uitgangspunten van de belangrijkste therapeutische stromingen;
- de theoretische aspecten van beoordelen, toetsen en evalueren.

In het laatste jaar kwamen (en komen, want de opleiding loopt nog) vooral onderwerpen aan bod die aansluiten bij de ervaringen van het praktische deel: het zelf supervisie geven. Er werden theorieën behandeld over het leren en werken in groepen en over het bewerken van verschillende soorten supervisiemateriaal.

De theorie werd waar mogelijk gekoppeld aan de eigen ervaring opgedaan in de huisartspraktijk, in de supervisie en tijdens de cursusbijeenkomsten.

2 Het vaardigheidsdeel

Op de cursusmiddagen werden steeds bepaalde gespreksvaardigheden geoefend. Hoewel ervaren huisartsen veel ervaring opdoen in de spreekkamer, is er bij de cursisten toch een grote behoefte aan dit onderdeel. Alle cursisten waren het er over eens dat allereerst de 'gewone' gespreksvaardigheden, zoals luisteren en concretiseren nog verdere oefening verg(d)en.

Daarnaast heeft een supervisor ook andere vaardigheden nodig, zoals het hanteren van groepsprocessen en het omgaan met het supervisiemateriaal in een setting die is gericht op leren, in tegenstelling tot de spreekkamer, waar de huisarts meer oplossingsgericht doende is.

De cursisten oefenden steeds in het leren werken in een intervisiegroep door ervaringen en problemen uit het stagedeel door te spreken.

Tenslotte waren er de driedaagse gespreks-trainingen. De training in het eerste jaar omvatte het praktisch oefenen met gespreksvaardig-

heden, in aansluiting op het onderdeel gespreksvaardigheden van de cursusmiddagen. Onderwerpen als het geven en krijgen van feedback, het hanteren van eigen gevoelens, de vraagverheldering en de probleemanalyse en het hanteren van interactieprocessen kwamen hierbij aan bod.

Omdat veel gespreksvaardigheden alles te maken hebben met hoe iemand met zichzelf omgaat, is in het tweede jaar een training gehouden waarbij de persoon van de toekomstige supervisor centraal stond, de zogenoemde persoonsgerichte training. In de training van het derde jaar werd en wordt er vooral geoefend in intervisies als supervisor. Er wordt geoefend in het gefaseerd bewerken van een thema en het leren zien van verschillende invalshoeken. Ook is er aandacht voor het hanteren van de groep als voorwaarde en als middel bij het leren.

3 Het praktijkdeel

Het praktisch gedeelte bestond/bestaat uit vier onderdelen:

- het zelf in supervisie gaan;
- het observeren van een serie supervisies;
- het doen van een co-supervisie;
- het zelf geven van een serie supervisies, waarover de cursist zelf weer supervisie kreeg/krijgt.

Deze vier onderdelen worden hier kort toegeelicht:

- *Het zelf in supervisie gaan* Tijdens de eerste bijeenkomst zijn alle cursisten ingedeeld in groepjes van drie, die zelf (weer) in supervisie gingen. Voor een aantal cursisten was dit een eerste kennismaking, anderen hadden al eerder supervisie ontvangen. Ook voor deze cursisten was de supervisie zinvol; ze keken nu als supervisant wat meer naar het handelen van de supervisor.

- *Het observeren van een serie supervisies* Na de eigen supervisie heeft iedereen een volledige serie supervisiesessies geobserveerd. De observaties vonden plaats aan de verschillende huisartseninstituten tijdens supervisies aan de huisartsen-in-opleiding. De cursisten kregen voor deze observaties vooraf richtlijnen met betrekking tot de verschillende invalshoeken en aandachtspunten, zodat bij iedere sessie andere aspecten geobserveerd werden. Van deze observaties werden verslagen gemaakt die doorgesproken werden met de supervisor die door hen was geobserveerd. Deze verslagen werden bovendien commentariseerd door de cursusleiding. Het observeren werd door de cursisten ervaren als een vermoeiende maar ook leerzame activiteit. De vragen die tijdens

Algemene opzet van de opleiding

de observatie werden opgeroepen werden in de intervisiegroep besproken.

• *Het doen van een co-supervisie* In deze stage gingen/gaan de cursisten geleidelijk aan gedeelten van de supervisie zelf geven. In eerste instantie betekent dit het zelf begeleiden van een klein onderdeel van een supervisiebijeenkomst, om in de laatste fase van de co-supervisie een ruim aandeel te hebben in de begeleiding van de supervisiebijeenkomst. Het spreekt voor zich dat dit in goed overleg met de verantwoordelijke supervisor gebeurt. Deze laatste blijft uiteindelijk verantwoordelijk voor het verloop van deze supervisiebijeenkomsten. De cursisten maken van deze co-supervisies verslagen, die in eerste instantie doorgesproken worden met de supervisor, daarnaast worden deze verslagen becommentarieerd door de cursusleiding. Vragen naar aanleiding van deze co-supervisie werden weer besproken in de intervisiegroepjes. Deze stage werd door ieder als zeer zinvol ervaren. Een enkele keer deed zich een samenwerkingsprobleem tussen supervisor en co-supervisor voor. Ook dit was dan weer onderwerp van intervisie.

• *Het zelfstandig geven van supervisie, waarover de cursisten supervisie krijgen* In deze laatste fase geven de cursisten zelf supervisie. Over deze supervisie doen ze verslag aan een supervisor van het desbetreffende instituut, die ook tot taak heeft te bewaken dat deze supervisie gegeven wordt conform de richtlijnen van zijn/haar instituut. Daarnaast krijgt de cursist over deze supervisie zelf weer begeleiding van een supervisor die door de opleiding daarvoor gevraagd is.

Ervaringen tot nu toe

De opleiding is in januari 1991 gestart, wat betekent dat op het moment van schrijven van dit stuk de opleiding nog niet voltooid is. Toch kan er over de ervaringen tot nu toe wel het een en ander gezegd worden. De cursisten ervaren de opleiding in het algemeen als positief. De theorie blijkt niet altijd gemakkelijk. Geleidelijk aan is het een ieder gelukt om zich de belangrijkste onderdelen eigen te maken. De gespreksvaardigheden en het zich vertrouwd voelen met de rol van supervisor zijn onderdelen waaraan nog gewerkt moet worden. Uiteindelijk zal men zich de nieuwe rol van supervisor pas geleidelijk eigen maken. Na de huisartsenopleiding voelen de meesten zich pas echt huisarts na nog eens veel ervaring als zelfstandig huisarts te hebben opgedaan. Op dezelfde manier ontstaat het zich supervisor voelen pas na het opdoen van veel ervaring als supervisor.

De opleiding vraagt meer tijd dan de cursisten zich hadden gerealiseerd. Voor een huisarts met een volledige dagtaak is het erg (te) veel. Eén cursist is daarom gestopt met de opleiding.

Een belangrijke ervaring van alle cursisten is dat ze meer inzicht in zichzelf hebben gekregen en dat dit ook zijn effecten heeft in de spreekkamer.

Voor observatie van supervisie en co-supervisie zijn stageplaatsen gezocht bij de verschillende huisartseninstituten. Hoewel het van de supervisors van de instituten nogal wat vraagt was men toch bereid om mee te werken. Hun reacties na afloop van de observaties waren positief. Vooral de verslagen die de cursisten maakten waren ook voor hen zeer leerzaam.

Tijdens het schrijven van dit verslag lopen de co-supervisies nog. De evaluatie met de supervisors die meewerkten leverde in het algemeen positieve reacties op. Hun taak wordt wel ingewikkelder en een aantal supervisors zegt het soms moeilijk te vinden hun taak uit handen te geven en de co-supervisor na afloop feedback te geven.

Voor de cursusleiding is het een uitdaging om deze cursus te organiseren. Het enthousiasme van de deelnemers is zeer stimulerend. Het grootste probleem was om de onderdelen van het praktijkgedeelte goed op elkaar afgestemd te krijgen. De instituten regelen de supervisies ieder op hun eigen manier. Daarom varieerde het aantal bijeenkomsten van een serie supervisies van 7 tot 20. Daarnaast zaten de cursisten met hun eigen verplichtingen, zodat soms aan een supervisie niet meegedaan kon worden omdat deze op een praktijkmiddag viel. Dit heeft tot gevolg dat niet alle cursisten de opleiding per 1 januari 1994 afgerond zullen hebben. Een aantal van hen zal dan nog een gedeelte van het praktisch deel moeten uitvoeren.

De cursusleiding werd bijgestaan door een begeleidingscommissie en een consultant van de supervisorsopleiding.

Op grond van bovenstaande ervaringen heeft het NHG besloten om per 1 april 1994 weer een nieuwe opleiding te starten. De eerste opleiding werd beschouwd als een experimentele opleiding. In de nieuw te starten opleiding zal voortgebouwd worden op de ervaringen van deze eerste opleiding, zodat vanaf nu ook gesproken kan worden van de NHG-huisarts-supervisorsopleiding.

Belangstellenden wordt gewezen op de advertentie over de opleiding in dit nummer van *Huisarts en Wetenschap*.

Drs. Wiljo Brenninkmeijer
Drs. Ria Wijdeven

De opleiding tot huisarts-supervisor is bedoeld voor huisartsen. Wanneer een huisarts supervisor wil worden, betekent dat dat hij of zij in deze opleiding een nieuw vak moet leren. De nadruk ligt op het trainen van de vaardigheden. Literatuuropdrachten en kennisoverdracht staan in het teken van het praktisch werken als supervisor en worden van daaruit behandeld.

Omdat supervisie gericht is op een integratie van het persoonlijk functioneren en het professionele functioneren van de huisarts, zal er uiteraard aandacht worden besteed aan de attitudevorming en het persoonlijk functioneren als supervisor. Supervisie is een vorm van ervaringsleren. Deze leervorm wordt zo veel mogelijk ook in deze opleiding tot supervisor toegepast. Eigen ervaringen worden gebruikt ter verheldering van een thema. De literatuur en kennis wordt waar mogelijk gekoppeld aan de eigen ervaringen.

Om te kunnen worden toegelaten wordt van de huisarts gevraagd dat hij of zij:

- minimaal vijf jaar ervaring heeft als huisarts;
- bereid en in staat is te reflecteren op het eigen handelen als huisarts en als (aspirant)-supervisor;
- voldoende tijd vrij kan maken om deze opleiding te volgen in alle bovengenoemde facetten (twee dagdelen per week);
- gemotiveerd is later daadwerkelijk als huisarts-supervisor te gaan optreden.

De opleiding

De opleiding duurt drie jaar en bestaat uit de volgende – ieder jaar terugkerende – onderdelen:

- A een cursorisch gedeelte;
- B een training;
- C een praktijkgedeelte;
- D individueel werken.

A Cursorisch gedeelte

- 1 Maandelijks is er een cursorisch deel van vier uur, waarin aandacht wordt besteed aan de theorie. Bij het bespreken van de theorie wordt zoveel mogelijk de link gelegd naar de eigen ervaringen. Voor de inhoud verwijzen we naar het leerplan.
- 2 Maandelijks is er een deel vaardigheidsoefeningen van drie uur. In dit deel worden er onder begeleiding gespreksvaardigheden geoefend, waarin er steeds verder toegespitst wordt geoefend met supervisorische vaardigheden. Daarnaast worden er op dit dagdeel ook de ervaringen uit het praktijkgedeelte besproken. Deel 1 en 2 sluiten qua inhoud op elkaar aan.

Oproep

Opleiding tot huisarts-supervisor van het NHG

In 1994 begint een nieuwe groep met de opleiding tot huisarts-supervisor.

Start: 1 april 1994

Duur: drie jaar

Programma:

- 1 × per maand een bijeenkomst van 4 uur (theoretisch deel)
- 1 × per maand een bijeenkomst van 3 uur (vaardigheidstraining)
- per jaar een driedaagse training
- praktisch deel voor het opdoen van ervaring met supervisie, observaties, co-supervisie en supervisie onder begeleiding (12 × 2 uur per onderdeel).

Studielast: circa 8 uur per week (excl. reistijd)

Kosten: f 4.500,- per jaar, exclusief trainingskosten

Deelnemers: 14 personen

De cursusleiding bestaat uit drs. Wiljo Brenninkmeijer en drs. Ria Wijdeven, beiden staflid van het NHG en van het Nijmeegs Huisartsen Instituut. De coördinatie is in handen van drs. Hans P.M. van der Voort, directeur NHG.

Voor nadere informatie kunt u zich wenden tot Wiljo Brenninkmeijer of Ria Wijdeven, tel.: 080 – 615312 of b.g.g. 080 – 615300.

U kunt de informatiemap met het leerplan aanvragen bij het NHG, Jolanda Bladt, Lomanlaan 103, 3526 XD te Utrecht (kosten f 10,-).

Deelnemers dienen te voldoen aan de volgende eisen:

- minimaal vijf jaar ervaring als huisarts
- bereid en in staat te reflecteren op het eigen handelen als huisarts en als (aspirant)-supervisor*
- voldoende tijd vrij kunnen maken voor het volgen van deze opleiding (een dag per week)
- voornemens zijn naast het werken als huisarts daadwerkelijk als huisarts-supervisor te gaan functioneren.

Toelatingsprocedure

Belangstellenden nodigen wij uit een sollicitatiebrief te schrijven, met daarin een toelichting op de motivatie voor het volgen van deze opleiding en een curriculum vitae.

Middels een selectieprocedure zal worden vastgesteld wie tot de opleiding wordt toegelaten. Wanneer zich meer dan veertien goede kandidaten aanmelden zullen onder meer de samenstelling van de groep en een adequate spreiding van de kandidaten over het land een rol spelen bij de toelating.

U gelieve uw sollicitatiebrief voor 1 november a.s. te richten aan:

Staf opleiding tot huisarts-supervisor, p/a NHG, Postbus 3231, 3502 GE te Utrecht.

In de loop van december a.s. zullen de selectiegesprekken plaatsvinden.

* Bij de selectie wordt bekeken in hoeverre uit het curriculum van de kandidaten blijkt, dat zij ook actief zijn (geweest) met supervisie, intervisie of soortgelijke activiteiten.

B Trainingen

Jaarlijks is er een drie-daagse training (acht sessies van twee-en-eenhalf uur):

- in het eerste jaar een gespreksvaardigheids-training;
- in het tweede jaar een persoonsgerichte training;
- in het derde jaar een training in superviseren.

C Praktisch gedeelte Daarnaast wordt er gevraagd praktisch bezig te zijn met supervisie (een maal per twee weken twee uur, plus voorbereiding). In het *eerste* jaar neemt de cursist gedurende de eerste zes maanden zelf deel aan een supervisiegroep. De tweede zes observeert de a.s. supervisor een serie van 12-15 bijeenkomsten groepssupervisie. Hij/zij maakt daarvan een verslag aan de hand van tevoren opgestelde observatie-opdrachten. Dit verslag wordt met de begeleider besproken. In het *tweede* jaar neemt de a.s. supervisor als co-supervisor deel aan een serie van 12-15 groepssupervisies. Hij/zij maakt een verslag van zijn/haar rol en interventies als co-supervisor.

Per keer wordt dit verslag met de medesupervisor besproken. Tussentijds zijn er enige gesprekken met de begeleider over het verloop van deze co-supervisie. In het *derde* jaar geeft de aanstaande supervisor zelf supervisie aan één supervisant en/of aan een groepje. Over elke bijeenkomst wordt een verslag gemaakt en met de begeleider besproken.

D Individueel werken

Van de cursist wordt verwacht dat hij/zij individueel werkt aan:

- literatuurstudie en schriftelijke reflectie op het eigen leerproces naar aanleiding van elke leer- en praktijkbijeenkomst;
- voorbereiding verslaglegging en bespreking van alle praktijkopdrachten.

Leerplan

Op kennisniveau komen onder meer de volgende onderwerpen aan bod:

- kenmerken, doel, grondstructuur en fasering van supervisie;
- theorieën over ervaringsgericht leren;
- theorieën over groepsdynamica en het werken met groepen;
- theorieën over veranderingsprocessen en procesmatig werken;
- interactie en communicatietheorieën;
- enige kennis over persoonlijkheidstheorieën.

Op vaardigheidsniveau wordt er aandacht be-

steed aan:

- algemene gespreksvaardigheden;
- scheppen van condities voor supervisorisch leren;
- begeleiden van het leren van de supervisor;
- hanteren van meerdere soorten materiaal voor supervisie;
- omgaan met groepsprocessen en groepsinteractie;
- hanteren van eigen gevoelens en belevingen tijdens supervisie;
- hanteren van afstand en nabijheid;
- geven van feedback;
- omgaan met evaluatie en beoordelen in supervisie.

Evaluatie en beoordeling

Aan het einde van elk cursusjaar schrijft de deelnemer aan de hand van een aantal vragen een verslag over de leervorderingen van dit jaar.

Mede aan de hand van dit verslag kan in gezamenlijk overleg met de cursusleiding worden vastgesteld of de opleiding van de a.s. supervisor verder gaat, bijsturing behoeft of beëindigd wordt.

Tussentijds zullen er ook kennistoetsen en vaardigheidstoetsen worden gehouden, met name met het oog op het bewaken van het eigen leerproces en het voorzien in aanvulling waar dat nodig blijkt.

Aan het einde van de opleiding schrijft de cursist een werkstuk.

Kwaliteitsbevordering

In september komt het Deskundigheidsbevorderingspakket bij de NHG-Standaard Zwangerschap en Kraambed uit. Met behulp van een kennistoets (die in oktober ook in 'De Huisarts' zal verschijnen) kunt u uw algemene kennis over het onderwerp toetsen.

Het DKB-pakket bevat onderwijsmateriaal waarmee de eigen kennis over het onderwerp verdiept kan worden. Daarnaast wordt uitvoerig ingegaan op de gang van zaken in de eigen praktijk wat betreft de manier waarop aan de algemene verloskundige taken van de huisarts vorm wordt gegeven en aan het eventueel bijstellen hiervan. Ook het thema 'Prenatale diagnostiek' komt uitgebreid aan de orde.

Het DKB-pakket bevat onderwijsmateriaal dat geschikt is voor grote groepen huisartsen, maar daarnaast ook materiaal dat bij uitstek geschikt is voor huisartsengroepen. Er is ook materiaal toegevoegd dat na afloop van een eventueel gevolgde nascholing in de eigen praktijk gebruikt kan worden als hulpmiddel bij het nog eens kritisch kijken naar de gang van zaken in de eigen praktijk en het zo nodig bijstellen daarvan. Dit laatste materiaal kan ook goed gebruikt worden bij het inhoudelijk overleg huisarts-praktijkassistenten.

De Plaatselijk Coördinator van uw WDH heeft binnenkort de beschikking over het Deskundigheidsbevorderingspakket Zwangerschap en Kraambed en kan u nader informeren over nascholingsmogelijkheden.

Voor nadere informatie kunt u contact opnemen met het NHG, afdeling Kwaliteitsbevordering, Mw. E. Bakker-Timmer, Postbus 3231, 3502 GE Utrecht, telefoon 030-881.700.

METOH-adviezen

De Stichting Medisch-Ethische Toetsing Onderzoek Huisartspraktijken heeft tot doel het laten verrichten van beoordelingen – waaronder medisch-ethische toetsing – van derde en vierde fase patiëntgebonden onderzoek in huisartspraktijken. In deze stichting participeren het NHG, de LHV en de KNMP.

In april 1993 is in opdracht van Stichting METOH het volgende onderzoeksprotocol door de Medisch Ethische Commissie van het NZi getoetst op de wetenschappelijke deugdelijkheid en de ethische aanvaardbaarheid. Dit protocol ontving het predikaat 'geen bezwaar'.

Het protocol EMD 61 800-008 versie d.d. 16 april 1993, 'A randomized, double blind, parallel group study to compare the antihypertensive

effect of imidapril and nifedipine SR in the treatment of mild to moderate essential hypertension', auteur R. Euler, verbonden aan E. Merck Darmstadt, Duitsland.

H.J.J.M. Berden, NHG
M.A.J.M. Bos, LHV
Dr. P. de Smet, KNMP

Standaarden

Voor de volgende werkgroepen vragen wij ter zake deskundige huisartsen, danwel geïnteresseerde collegae, die bereid zijn actief aan de ontwikkeling van een NHG-Standaard bij te dragen.

- Allergische en Hyperreactieve rhinopathie;
- Voedselallergie bij Zuigelingen;
- Slechthorendheid;
- Epicondylitis.

Aanmeldingen op korte termijn bij het NHG-bureau, t.a.v. Frans Meulenberg, coördinator van de afdeling Standaardenontwikkeling, Postbus 3231, 3502 GE Utrecht; telefoon 030-881.700.

NHG-referatendag

Sedert inmiddels al acht jaar organiseert het NHG in samenwerking met de universitaire huisartseninstituten een NHG-UHI-Referatendag. Deze wordt bij toerbeurt georganiseerd door een van de instituten tezamen met het NHG. De doelstelling van deze Referatendag is om een overzicht te geven van de actuele situatie van het onderzoek in de huisartsgeneeskunde in Nederland en een podium te bieden voor gedachten- en ervaringsuitwisseling. De dag bestaat uit een plenaire openingssessie met een notabele gastspreker, waarna er zo'n vijftig voordrachten worden gegeven in diverse parallelsessies.

Gemiddeld waren er de afgelopen jaren zo'n 300 deelnemers. De deelnemerskosten zijn in verhouding tot de kosten voor congressen laag, ongeveer NLG 75,-. Referatendagen zijn achtereenvolgens gehouden in Maastricht (1987), Rotterdam (1988), Utrecht (1989), Nijmegen (1990), Leiden (1991), en Groningen (1992).

De deelnemers aan deze Referatendag, sprekers en toehoorders, waren tot nu toe overwegend huisartsen en onderzoekers die zelf betrokken zijn bij het onderzoek in de huisartsgeneeskunde of daarin zijn geïnteresseerd. Ook huisartsen die bij het onderwijs en de nascho-

Gepubliceerd in 1993

- Varices M30 (januari);
- Randvoorwaarden Verloskunde P02 (maart);
- Functiestoornissen van de Schildklier M31 (april);
- Zwangerschap en Kraambed M32 (mei);
- Sinusitis M33 (juli);
- Acute Diarree M34 (augustus);
- Influenza en Influenzavaccinatie M35 (september).

Becommuniceerd

- Atriumfibrilleren;
- Maagklachten;
- Psoriasis;
- Constitutioneel Eczeem;
- Fluor vaginalis.

In ontwikkeling

- Bloedonderzoek bij Klachten van algemene Aard;
- Bemoelijkte Mictie bij oudere Mannen;
- Angina Pectoris;
- Reumatoïde Arthritis;
- Het rode Oog;
- Amenorrhoe;
- TIA;
- Incontinentie;
- Lage-Rugklachten;
- Pijnbestrijding van Carcinoopatiënt;
- Depressie;
- Otitis Externa;
- Urethritis bij Mannen;
- Cervicitis en PID;
- Enuresis bij Kinderen;
- Decompensatio Cordis;
- Herpes Genitalis en Condylomata Acuminata.

In voorbereiding

- Allergische en Hyperreactieve Rhinopathie;
- Voedselallergie bij Zuigelingen;
- Slechthorendheid;
- Epicondylitis.

ling betrokken zijn, en trachten te bevorderen dat de conclusies uit onderzoek ook consequenties hebben voor het dagelijks handelen, namen deel aan deze dagen.

Dit jaar wordt de Referatendag georganiseerd in samenwerking met de Vakgroep Huis-

artsgeneeskunde en Verpleeghuisgeneeskunde van de V.U. in Amsterdam, en zal gehouden worden op *vrijdag 26 november* in de gebouwen van de Medische Faculteit.

De Referatendag wordt dit jaar beïnvloed door het recent gehouden WONCA-SIMG congres in Den Haag. Een van de consequenties is dat het congres een zeker 'afroomeffect' heeft teweeg gebracht. Terecht hebben vele sprekers er de voorkeur aan gegeven hun werk te presenteren op dit congres. Het congres was ook bedoeld als plaatsvervanger voor het jaarlijkse NHG-congres.

Van verschillende kanten hebben wij vernomen dat het als een gemis wordt ervaren dat het NHG dit najaar geen wetenschappelijke bijeenkomst organiseert. Daarom heeft het NHG-bestuur besloten de Referatendag dit jaar een iets andere outfit te geven en de doelstelling te verruimen, namelijk door de op het WONCA-SIMG congres gepresenteerde voordrachten voor een breder Nederlands publiek toegankelijk te maken. Als doelgroep wordt daarbij niet alleen gedacht aan de eerder genoemde groep, maar ook aan de vaste bezoekers van de NHG-congressen, de wetenschappelijk geïnteresseerde huisartsen.

Om die reden hebben wij de sprekers van het WONCA-SIMG congres uitgenodigd om hun abstract (nu in het Nederlands) opnieuw in te sturen naar de selectiecommissie van de Referatendag. Op het congres waren ruim 200 Nederlandse presentaties. Daarnaast zijn er ook al meer dan veertig nieuwe aanmeldingen binnen gekomen volgens de normale oproepprocedure. Het zal dus zeker mogelijk zijn een uiterst interessant programma samen te stellen met meerdere parallelsessies, waaruit iedere deelnemer een dagprogramma kan samenstellen dat hem of haar boeit.

Daarnaast komt er een posterexpositie.

Tijdens deze referatendag zal voor de tweede keer de Frans Huygen lezing worden gehouden.

Kortom, 26 november wordt een interessante dag voor de Nederlandse huisartsgeneeskunde. Noteer die dag alvast in uw agenda, en geef u op bij het Huisartsen Instituut van de VU (tel 020-5484.553), als u in oktober graag het definitieve programma wilt ontvangen.

A.J.B.I. Sips, secretaris NHG bestuur